

Cicero'nun Genç Pompeius ile Sulla Konusundaki Tutum ve Düşünceleri (İ.Ö. 89-78 yılları arası)

I

F.Gül ÖZAKTÜRK

The purpose of this article is to find out the Cicero's thoughts of and attitude to young Pompeius and Sulla in between 89-78 BC in the light of his comparison of them with young Octavianus and Marcus Antonius respectively in *Philippics*. It has been concluded that Sulla was a bad dictator, but compared with him, Marcus Antonius worse than him in many respects, an enemy of Roman state and people. As to Pompeius, although he was a distinguished noble man, he fell far behind Octavianus in his services to Roman State and people; while the former seems to have contributed to a dictator's personal or political interests, the later appears to have served the Roman State and people, in spite of all the disadvantages he had, in the best possible way and did more good than any Roman leader has ever done.

Cicero while praising Octavianus highly by way of comparison, degrades his close friend Pompeius in his Philippic speeches in order to obtain from the senate some authority for Octavianus and to legalize his private army.

Asker olup bu yolla ün kazanmak, kamu yüksek görevleri elde etmek, Romalıların çok önem verdiği bir şey olmasına, Cicero'nun ise doğasına uymamasına ve böyle bir uğraşmayı özellikle iç savaşlar söz konusu olduğunda hiç sevmemesine karşın, askerlikte ilk deneyimini daha 17 yaşındayken (1.0.89) edinmiş, yurttaşlık hakkı elde etmek için Roma'ya baş kaldıran İtalya kentlerinin oluşturduğu birliğe karşı, özellikle Mars halkına¹ karşı Pompeius Strabo'nun komutası altındaki Roma ordusunda savaşmıştır². Cicero, büyük bir olasılıkla bu savaş sırasında komutanının oğlu, olan sonradan *Pompeius Magnus* olarak tanınan ve yaşıtı Cn.Pompeius'la tanışma belki de arkadaş olma olanağını elde etmiştir. Cicero ile aynı yaşta olmasına karşın, Cn.Pompeius siyasi yaşamda ondan çok öndeydi. Erken gelişen askeri yeteneği, siyasi alandaki atılganlığı ve

¹ *Marsi, orum, m.* Marslar. Roma'nın doğusundaki Fucinus gölünün dağlık kesimlerinde yaşayan ve iç savaşta Roma'ya baş kaldıran halk. Büyüculükteki ve zehirli yılanları büyülemekteki becerileri ile ün salmışlardı.

² Cicero, *Phil., X*, 27

³ Plutarkhos, *Pompeius*, XIII, 4: *Magnus* sıfatını Cn.Pompeius'a Sulla vermiştir.

becerisiyle daha 25 yaşına girmeden⁴ kurduğu ordunun başına komutan olarak geçmiştir. Daha sonra ise yasaların öngördüğü yaştan beş yıl önce, yani 36 yaşında üstelik *cursus honorum'un* gerektirdiği, seçimle elde edilebilen *guaeator* 'luk ve *praetor* 'luk gibi kamu yüksek görevlerini üstlenmeden konsül seçilmiştir.

Cicero ve Cn.Pompeius'tan başka Catilina ve sonradan Roma siyasi yaşamında önemli rol oynayacak olan birçok genç de Pompeius Strabo'nun ordusunda yer almıştır. Cicero ayrıca İ.Ö. 88 yılında İtalya'nın güney kesiminde Sulla'nın komutası altında bulunan bir Roma ordusunda da kısa bir zaman görev yapmıştır⁵. Bu sırada Sulla'yı bir ölçüde tanıma olanağı bulmuştur. Cinna'nın ölümü üzerine Sulla İ.Ö.84 yılında İtalya'ya dönünce, Cn.Pompeius da Metellus Pius, M.Crassus ve Servilius'la birlikte Sulla'nın yanına geçmiş ve onun için çalışmıştır . Babasının emekli erlerinden ve Cinna'yla Cn.Papirius Carbo'ya karşı olan Picenum yöresinin halkından oluşturduğu üç lejyonluk bir orduyla İ.Ö.83 yılında henüz 23 yaşındayken, Sulla için büyük yengiler kazanmıştır. Önce, Sulla'ya katılmak için ordusuyla onun yanına giderken, kendisini dört bir yandan kuşatan Marius yanlısı Carinas, Coelius ve Bmtus'un komutası altındaki üç orduyu yenmiştir. Bunun ardından o yılın konsülü Scipio da bir orduyla onun üzerine gitmiş, fakat erleri daha ok menziline girmeden komutanlarını bırakıp Cn.Pompeius'un yanına geçince, Scipio kaçmak zorunda kalmıştır⁷. Sulla onu Gallia'ya gönderdiğinde Metellus'un yapamadıklarını başarmış, nice büyük yengiler kazanmıştır . Cn.Pompeius Sicilya'ya gönderildiğinde ise Sulla karşıtı Cn.Papirius Carbo'yu yenmiş, Sulla'nın *proscriptid'sunun*⁹ başına yazılmış olan bu kişiyi yakalayıp çok acımasız bir biçimde öldürmüştür. Ardından da Afrika'ya gitmiş ve burada Cn.Domitius'u ve kral Iarbas'ı yenmiştir. Afrika'yı Sulla'nın istediği biçimde düzene sokmuştur. Bu işlerin tümü 24 yaşında olan Cn.Pompeius'un 40 gününü almıştır¹⁰. Bunun üzerine Sulla önce onu *Magnus* diye esenleyerek karşılamış, sonra gönülsüz de olsa, henüz çok genç ve atlı sınıfından olmasına karşın, (büyük bir olasılıkla İ.Ö. 81 yılında) yengi töreni düzenlemesi için

⁴Plutarkhos'a göre (*Pompeius*, VI, 3-4) Cn.Pompeius henüz 23 yaşındayken, üç lejyondan oluşan bir ordu kurmuştur.

De Div ., I, 72 ve Plutarkhos, *Cicero*, III, 1: *Kısa bir süre için Sulla'nın komutası altında Marsi halkına karşı savaşta da askeri görev yaptı.* Fakat Cicero (*Phil*, XII, 27) bu askeri görevi Pompeius Strabo'nun komutası altında yaptığını söylemektedir.

⁶ Plutarkhos, *Sulla*, XXVIII, 8 ve *Pompeius*, VI-VIII.

⁷ Plutarkhos, *Pompeius*, VII, 1-3

⁸ Plutarkhos, *Pompeius*, VIII, 4-6

⁹ Kara liste.

¹⁰ Plutarkhos, *Pompeius*, XII, 5

ona izin vermiştir . Birçok Romalı önderin yaptığı gibi, Sulla da askeri ve siyasal alandaki işbirliğini evlilik bağlarıyla güçlendirmek istemiş ve bu nedenle, birçok bakımdan büyük önem verdiği Cn. Pompeius'a karısı Antistia'yı boşamasını buyurmuş, o sırada evli ve üstelik hamile olan üvey kızı Aemilia ile, utanç verici de olsa, evlenmesini sağlamıştır¹². Plutarkhos ayrıca, bu evliliğin tiranlıkla bağdaşan kimi özellikleri olduğunu, Pompeius'un doğasından ve alışık olduğu yaşam biçiminden çok Sulla'nın çıkarlarına uygun düştüğünü ileri sürer . Aemilia'nın İ.ö.80 yılında ölümü üzerine, Cn.Pompeius, Metellus soyundan Mucia adlı bir kadınla evlenmiştir. Ne ilginçtir ki, Sulla da Metellus soyundan L.Metellus Delmaticus'un kızı Metella Caecilia ile evliydi¹⁴. Aynı yıl Sulla, Metellus Pius'la birlikte konsül seçilmiştir. İ.ö.79 yılına kadar Sulla'yı destekleyen Metellus soyu, o zaman Cn. Pompeius'u Sulla'nın tek kişi yönetimine karşı bir bağlaşıklık olarak görmeye başlamıştır. Delikanlı denecek kadar genç olan C.Metellus, Sulla'nın son derece acımasız toplu kısımlarına açıkça karşı çıkan ilk kişi olmuştur ve senatoda ne zaman bu kısımlara son verileceğini sorma yürekliliğini göstermiştir . İ.ö.79 yılında 78 yılı konsüllükleri için seçimlerin yapıldığı sırada, Cn.Pompeius, Sulla düşmanı olan Marcus Lepidus'u¹⁶ desteklemiştir. Kamu işlerinde başarılı ve saygınlığı olmayan bu kişi Cn.Pompeius'un yardımıyla Catulus'tan daha çok oy alarak İ.ö.78 yılı konsülü seçilmiştir. Catulus, Sulla'nın desteğiyle öbür konsüllüğü elde etmesine karşın, Sulla bu duruma çok içerlemiş ve Cn. Pompeius'u yanına çağırarak *Ey delikanlı, Catulus yerine Lepidus'u, soyluların en iyisi yerine hiç güvenilirmez birini seçerek ne denli iyi bir politika izliyorsun! Kuşku yok ki, düşmanını kendine karşı güçlendirdikten sonra, artık gözlerini açıp tetikte beklemenin zamanı çoktan gelmiştir*¹⁷ diyerek bir yandan ona sitem etmiş, öte yandan da onu uyarmıştır. İ.ö.78 yılında Sulla'nın görevden çekilip kısa bir süre sonra da binde bir görülen bir hastalık yüzünden ölmesi üzerine, Lepidus onun soyluları gözeten yasalarını ve yönetim biçimini ortadan kaldırmak için yapılan bir ayaklanmaya önderlik etmiş, senatoya, hala Sulla'ya ve onun yasalarına bağlı kalan

¹¹ Plutarkhos, *Pompeius*, XIII, 4 -XIV ,6. İlgili yasa yalnız konsül ve *praetor* 'lara yengi töreni düzenlemeleri için izin veriyordu (Plut., *Pompeius*, XIV, 1).

¹² Plutarkhos, *Sulla*, XXXIII, 3 ve *Pompeius*, IX, 1-3.

¹³ Plutarkhos, *Pompeius*, IX, 2.

¹⁴ Sulla'nın, bizce bilinen. Caecilia (İ.ö.88 yılında Sulla ile birlikte konsül olan Metellus Pontifex'in kızı), Iliia, Aelia, Cloelia ve Metella ile yaptığı beş evlilikten (Plut., *Sulla*, VI,10-12) en az ikisi (Caecilia ve Metella ile olanı) sivasi işbirliğini güçlendirmek amacı gütmektedir.

¹⁵ Plutarkhos, *Sulla*, XXXI, 1-2

¹⁶ Birinci Triumvirlikte yer alan Lepidus'un babası.

¹⁷ Plutarkhos, *Sulla*, XXXIV, 5 ve *Pompeius*, XV, 1-2.

Cn.Pompeius ve yandaşlarıyla savaşmıştır¹⁸. Cn. Pompeius'un Sulla'ya bağlılığını gösteren bir başka öykü de şudur: Lepidus ve yandaşları, Sulla için düzenlenecek geleneksel gömü törenini engellemek için toplandıklarında, Cn. Pompeius, Sulla'ya güvenmesine karşın (çünkü Sulla tüm arkadaşları içinde bir tek onu vasiyetnamesine koymamıştı.), yine de ona bağlı kalmış ve engel olmaya çalışanları yerine göre tatlı sözle yerine göre de gözdağı vererek oradan uzak tutmuş, onun için onurlu ve görkemli bir gömü töreni düzenlemiştir¹⁹. Böylece Cn.Pompeius, Sulla'yı sevindirmek ve eli boş karşılamamak için Picenum'dan er toplayıp üç lejyonluk bir orduyla onun komutası altına girdiği ilk günden" Sulla'nın gömüldüğü güne dek, hatta daha sonra bile, ara sıra onun tarafından aşağılanmasına karşın, hep ona bağlı kalmış, tüm gücüyle onun için çalışmış, acımasız yönetiminin ve yasalarının egemen olmasını sağlamıştır.

Cn.Pompeius ile Sulla arasındaki bu yakınlık ve işbirliği başlayıp gelişirken, Cicero önce, İ.ö.83 yılında ordusuyla son darbeyi vurup yönetimi ele geçirmek üzere Roma'ya dönen Sulla'ya iyi dileklerini belirtmiş, fakat nerdeyse tüm İtalya'da 18 ay süren iç savaflara katılmamıştır. Ne var ki, koruyucusu ve yönlendiricisi durumunda olan, yaşam ve mesleğinde örnek aldığı, akıl danışıp izlediği, ayrıca aralarında arkadaşlık ve akrabalık bağları bulunan birçok kişiyi bu iç savaflar sırasında yitirmiştir²¹. Cicero, Sulla'nın çok kabarık olan kara listelerinden, acımasız toplu kısımlarından ve yaptığı büyük haksızlıklardan hiç hoşlanmamıştır, belki de tiksiniştir. Bununla birlikte, diktatörün yeni yönetim biçimi geleneksel düzene ve aristokrasiye dönüş gibi görünüyordu. Böyle bir cumhuriyet yönetimi Cicero'nun akıl ve yeteneklerini gösterebilmesi için de ortam ve olanak sağlayabilirdi.

Cicero'nun yargı önünde önemsiz sayılabilecek kimi savunmalar üstlenerek yeni yeni ün kazanmaya başladığı dönemden günümüze kalan ilk savunması, İ.Ö. 81 yılındaki *Pro Quinctio'dur*. İ.Ö.80 yılında ise Cicero kendi yakınlarının ve Sulla'nın uzayıp giden kara listelerinden, acımasız toplu kısımlarından, yasalara uygun düşebilecek biçimde düzenlenmiş soygunlarından zarar gören ya da rahatsız olan kimi ileri gelen kişilerin yüreklendirmesiyle Ameria'lı Sextus Roscius'un

¹⁸Plutaros, *Sulla*, XXXIV, 5 ve *Pompeius*, XVI, 1-6.

¹⁹Plutarkhos, *Sulla*, XXXVIII, 1 ve *Pompeius*, XV, 2-3.

²⁰Plutarkhos, *Pompeius*, VI, 1 ve devamı

²¹ Bunlar arasında en önemlileri Q.Mucius Scaevola (*Pontifex*) ve Cicero'nun Cinna'yı destekleyen ikinci kuzeni Marcus Marius Gratidianus'tur. Gratidianus, Sulla'nın buyruğu ile Catilina tarafından acımasız bir biçimde öldürülmüştür (Plutarkhos, *Sulla*, XXXII, 2).

- Bu konular için bk.Plutarkhos, *Sulla*, XXX -XXXIII.

savunmasını üstlenmiştir ". Bu dava Sulla yönetiminin kötü yanlarını gözler önüne seren örnek davalardan biridir. Savunulan kişi Sextus Roscius olmasına karşın, asıl suçlu kişi Sulla'nın azatlısı ve onun yönetiminde önemli bir yeri olan Chrysogonus'tur. Bu azatlı, Metellus'lar, Servilius'lar ve Scipio'lar gibi soylu ailelerle ilişkileri olan²⁴ Roscius'u öldürmüş, sonra da onun adını artık kapanmış olan bir kara listeye eklemiş ve böylece onun tüm malını mülkünü ele geçirip satmıştır. *Kendi babasını kendisi öldürdü* diyerek suçu, hak arayan oğul Sextus Roscius'un üstüne atmaya ve onu öldürmeye çalışmıştır. Cicero bir yandan öldürülen baba Roscius'u Sulla yanlısı gibi sunmuş, öte yandan Sulla'yı bu dava ve suçtan uzak tutmaya çalışmışsa da²⁵, yine Sulla ve onun yönetimine karşı eleştiri niteliğinde sözler kullanmıştır, örneğin: *Dürüst hiç kimse, izlediği yol yasal olsa da, kendi vatandaşını öldürmek istemez*. Cicero çok büyük bir yüreklilik gösterip üstlendiği bu davayı başarıyla savunmuş ve kazanmıştır. Bu başarı onun mesleğinde çabucak adını duyurmasını sağlamış ve sonradan kamu yaşamına atılırken de ona büyük yararlar sağlamıştır. Cicero, İ.Ö.79 yılında Sulla'nın haksız ve acımasız yönetimine karşı siyasal içerikli ikinci bir dava almış ve *decemviri* önünde Arretium'lu bir kadını başarıyla savunmuştur. Savunmasında Sulla'nın bir kişi yüzünden bütün bir toplumu, onların yurttaşlık haklarını ellerinden alarak cezalandırmasının hiçbir zaman yasal olmadığını ileri sürmüş ve vurgulamıştır . Plutarkhos da aynı konuya değinirken, Sulla için şu sözleri söyler: *Kara listesine aldığı kişilerin çocuklarının ve torunlarının elinden yurttaşlık haklarını alması ve hepsinin malına mülküne el koyması, yaptığı kötülüklerin en büyüğü olarak görülmektedir*²⁶. Sulla'nın koyduğu yasaya göre tümüyle senatörlerden oluşan yargıçlar, önce biraz kuşku duymalarına karşın, oylarını Cicero'dan yana kullanıp, önceki yasayı geçersiz saymışlardır. Bu iki davanın sonucu yargı organlarının bir ölçüde ve yerine göre Sulla'nın güç ve yönetiminin etkisi altında kalmadan,

²³ Cicero bu savunmayı hiç kimsenin üstlenmek istemediğini, karşı tarafın da böyle bir beklenti içinde olduğunu söyler (*Pro Roscio Amerino*, 15 ve 30). Plutarkhos da aynı duruma değinmektedir (*Cicero*, III, 3).

²⁴ Cicero, *Pro Roscio Amerino*, 15 ve 30.

²⁵ Plutarkhos (*Cicero*, III, 3) Sulla'nın da bu işe karıştığını şu sözlerle belirtir: *Sonra, öldürülenin oğlu ve kalıtıcısı Roscius kızdı ve satılan malın mülkünü 250 talent olduğunu açıkça belirtti; bunun üzerine Sulla kendi davranışlarından kuşulanılmasına ve eleştirilmesine kızıp oğul Roscius'u kendi babasını kendi öldürmüş gibi uydurma bir nedenle tutuklattı*.

²⁶ 10 kişiden oluşan ve görevinin ne olduğu tam olarak bilinmeyen yargı organı; bu yargı organının yalnızca özgürlük ve yurttaşlık haklarıyla ilgili davalara baktığı bilinmektedir.

²⁷ Cicero, *Pro Caecina*, 101 -104.

²⁸ Plutarkhos, *Sulla* , XXXI, 2.

senatörler sınıfının çıkarları Sulla'ya bağlı olmasına karşın, bağımsız olarak çalışabildiklerini göstermektedir²⁹.

Cicero, Plutarkhos'un belirttiği gibi, Sulla'nın kendisine bir kötülük yapabileceğinden korktuğu için, sağlığına özen göstermesi gerektiğini ileri sürüp İ.ö.79 yılında İtalya'dan ayrılmış ve Atina'ya gitmiştir³⁰. Altı ayını burada, geri kalan bir yıl altı ayını da batı Anadolu kentlerinde ve Rodos'ta felsefe ve söz söyleme sanatı konusunda o zamanın birkaç ünlü öğretmeninden ders alarak geçirmiştir. İ.ö.77 yılında yirmi dokuz yaşında Roma'ya dönmüştür. Onun Roma'dan uzak olduğu bu iki yıl içinde bir Cicero-Pompeius yakınlığından söz edilemez. Cicero Roma'daki yakınlarından ve arkadaşlarından ya da onun bulunduğu yerlere tecim ve başka amaçlarla gelen kişilerden duyduklarıyla Roma'da neler olup bittiğini, bu sırada Cn.Pompeius'un da neler yaptığını dolaylı olarak öğrenmiş olabilir.

Kendini Sulla'ya adanmış, onun üvey kızıyla evlenmiş, böylesine acımasız kıyımlarına ve kara listelerine araç olmuş, onun düzenbaz yönetimini ister istemez desteklemiş ve ayakta tutmuş olan Cn. Pompeius'la Cicero arasında İ.ö.78 öncesi dönemde ne tür arkadaşlık bağları kurulmuş olabileceğini ve Cicero'nun böyle bir kişiye nasıl baktığını, ne gibi bir tutum içinde olduğunu kaynak yetersizliğinden ötürü kesin olarak bilemiyoruz³¹. Fakat bu konuda bize bir ölçüde yardımcı olabilecek ilginç bir kaynaktan da tümüyle yoksun değiliz. Cicero İ.ö.1 Ocak 43 günü senatoda verdiği *Beşinci Philippica* söylevinde henüz ondokuz yaşındaki Octavianus'u, senatonun ona özel yetkiler vermesi için, övüp yüceltirken, onu Cn.Pompeius'la karşılaştırmıştır; onların gençlik dönemleri ve bu dönemde yaptıkları göz önüne alındığında, Octavianus'un Cn.Pompeius'tan akıl, yetenek, beceri, kişilik, özellikle de doğruyu bilme ve yapma gibi birçok bakımdan üstün olduğunu ileri sürmüştür. Cicero'nun yaşamının son yılında yaptığı bu ilginç karşılaştırma yukarıda belirttiğimiz sorunlara da bir ölçüde yanıt verebilecek niteliktedir (*Phil*, V, 43-44): *Cn.Pompeius'a genç olmasına karşın haklı olarak büyük onur ödülleri verildi, çünkü o, devletin yardımına koştu, yaşına göre çok güçlüydü, önder arayan erlerin istekleri ve farklı bir savaş türü için oldukça hazırlıklıydı; çünkü Sulla'nın güttüğü dava kimsenin hoşuna gitmiyordu; kara*

²⁹Cicero, *Pro Caecina*, 97.

³⁰Plutarkhos, *Cicero*, III, 4.; Cicero, *Brutus*, 314 ve devamı.

³¹Cicero'nun Atticus'a yazdığı mektuplardan günümüze kalanların en eski tarihleri İ.ö.68 yılma aittir ve sayıları üçtür.

listeye alınanların çokluğu ve Roma'ya bağlı özerk kentlerin başına gelen pekçok yıkım bunu göstermişti. Oysa Caesar Octavianus yaşça ondan çok daha küçük olmasına karşın, artık dinlenmek isteyen emekli erleri silah altına aldı; senato için, halk için, tüm italya için, tanrılar ve insanlar için son derece değerli olan bir davaya dört elle sarıldı. Pompeius ise L.Sulla'nın son derece büyük egemenliğine ve yeni kazanmış ordusuna girdi; Caesar Octavianus hiç kimseye bağlanmadı; ordu kurma ve koruma birliklerini hazırlama konusunda önderlik etti. Cn.Pompeius, karşıtlarına düşman olan Picenum toprağını ele geçirdi, oysa Caesar Octavianus Antonius'un, özgürlüğü daha çok seven dostlarından Antonius'a karşı bir ordu kurdu. Pompeius'un yardımcılarıyla Sulla egemenliğini sürdürdü, fakat Caesar Octavianus'un yardımıyla Antonius'un egemenliği ezildi. Cicero, Pompeius'u gençlik döneminde yaptıklarından dolayı aşağılayan bu sözleri yaşamının son yıllarında söylemiştir. Biz onun o dönemde de (İ.ö.79 ve öncesi) aynı düşüncede olup olmadığını kesin olarak bilemiyoruz, fakat böyle olduğunu benimsemekten başka seçeneğimiz de bulunmamaktadır.

Aslında Cicero'nun Cn.Pompeius'la Caesar Octavianus arasında yaptığı karşılaştırma genişletilebilir ve başka alanlarda da benzerliklerin olduğu görülebilir; özellikle gençlik dönemlerinde her ikisi de kaba güç yanlısı idi; askeri alanda ve kamu yaşamında edindikleri yetkilerin hem anayasal olmayan hem de yasal olan yanları genelde benzerlik göstermektedir. Cicero'nun yukarıda gördüğümüz karşılaştırması da ikisi arasındaki bir benzerlik üzerine kurulmuştur, fakat onların görünüşte birbirine benzeyen işlerinin ayrıntılarına ve amaçlarına inildiğinde farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Cicero işte bu farklılıkları çok ince ve kendi amacına uygun düşecek biçimde işleyip kullanarak aralarındaki benzerliği nerdeyse farklılık diyebileceğimiz bir karşılaştırmaya dönüştürmeyi başarmıştır.

Cicero'nun *Philippicae* söylevlerinde Süha'yı da genellikle karşılaştırmalarda kullandığını görmekteyiz. Sulla bir duruma örnek olarak verildiği zaman bile arkasında bir karşılaştırma sezilmektedir. Cicero açısından Sulla Roma siyasal tarihinde çok kötü bir diktatör ve kişiliktir, ama Antonius'la karşılaştırıldığında, Süha'nın bir çok bakımdan çok daha iyi ve daha tutarlı biri olduğu söylenebilir. Çünkü, karşılaştırmanın amacı Antonius'u kötülemek olduğuna göre, doğal olarak Sulla ondan daha iyi görünüm kazanmaktadır. Cicero'nun Sulla'yı bu biçimde kullanmasına örnek olarak *Philippicae* söylevlerinden aşağıdaki alıntılar verebiliriz: Roma tarihinde ilk kez Antonius'un, kendisi için çok büyük bir silahlı koruma birliği görevlendirdiğini ve kentte her yere bunun korumasında gittiğini söyledikten sonra (*Phil.*, V, 17-18), bu konudaki görüş ve eleştirisini şöyle

sürdürür: *Cinna'yı anımsıyorum, Sulla'yı gördüm, sonra da Caesar'ı gördüm; bu üçü, Lucius Brutus'm² devleti özgürlüğe kavuşturmasından sonra, tüm devletten daha güçlü olmuşlardır. Onların hiç silah gücüne sahip olmadıklarını söyleyemem, Fakat şunu söyleyebilirim: Onların silah güçleri çok değildi ve gizliydi. Oysa bu baş belâsının (Antonius) ardından koruyucu olarak bir tabur silahlı asker gitmektedir. İkinci örnek ise Cicero'nun İ.ö. 43 yılının şubat ayında verdiği sekizinci *Philippica* söylevinde yer almaktadır ve senatonun olağanüstü durum ya da ayaklanma gibi bir deymi benimsemesine karşın, Cicero'nun Antonius'a karşı o sırada sürdürülmekte olduğunu ileri sürdüğü iç savaşın özelliğini açıklamaktadır (*PhiL*, VIII, 7): *Acaba bu bir savaş değil midir, yoksa geçmişte hiç benzeri olmayan bir savaş mıdır? Öteki savaşların, özellikle de iç savaşların başlaması için kamuyu ilgilendiren bir sorun çekişmelere neden olmuştur. Sulla, kaba güçle senatodan geçirildiğini ileri sürdüğü yasaların geçerliliği konusunda Sulpicius'la çekişiyordu; Cinna yeni vatandaşlık hakkı kazanmış toplumların oyları konusunda Octavius'la sert tartışmalara girmişti; yine Sulla, değersizlerin (indigni) baskı altında tutulmaması konusunda ve en değerli insanların en acımasız biçimde öldürülmesinin öcünü almak için, Marius ve Carbo ile kavgaya tutuşmuştu. Bütün bu iç savaşların nedenleri kamuyla ilgili karşılıklı çekişmelerdir. Son iç savaştan (Iulius Caesar'la Cn.Pompeius arasındaki) söz etmek istemiyorum; nedenini bilmiyorum; sonucundan da tiksiniyorum. Oysa Antonius, kamuyla ilgili hiç bir anlaşmazlık yokken, tersine tüm Roma toplumu birlik ve bütünlük içindeyken, yalnız kendi çıkarları için devlete savaş açmıştır {*PhiL*, VIII, 8).**

İ.ö.43 yılının şubat ayında senato, Mutina'da D.Brutus'u kuşatan Antonius'a ikinci kez elçiler gönderilmesi için sunulan öneriyi tartışırken, Servilius'un yanında Cicero da buna karşı çıkmıştır; nedenlerini de on ikinci *Philippica* söylevinde sıralayıp açıklamıştır. Antonius yanlısı kimilerinin önerisine karşı, Cicero da Antonius'a gönderilecek elçiler arasında yer almayacağını kesin bir dille belirtmiştir. Çünkü Antonius duygu ve davranışları bakımından tutarlı ve güvenilir bir kişi değildir; baş düşmanını, bir elçi de olsa, kurallara bakmadan kolayca öldürebilecek bir kişidir. Cicero bu düşüncesine, kendi gençlik dönemindeki iç savaşlar sırasında sert ve kaba güç yanlısı olarak ün salmış önderlerin kendi baş düşmanlarına karşı gösterdikleri, sertlikten uzak içtenlikli tutum ve davranışlarını,

³² Roma'nın son kralını kentten kovan kişi.

³³ Marius'a, Cinna'ya, Carbo'ya ve bunların partisindeki öteki önderlere bu sıfat takılmıştı. Bunlar Sulla'nın baskısı altında ezilmemek için iç savaşa gitmişlerdir; Sulla ise Marius ve Cinna'nın *proscriptio* yoluyla öldürdüğü senatörlerin öcünü almak için iç savaş çıkarmıştır.

Antonius'un kiyle karşılaştırmak ve onu yermek amacıyla örnek vermiştir (*Phii*, XII, 27). Bunlardan birincisi, Cn.Pompeius Strabo'nun, Marsların önderi P.Vetius Scato ile iki ordugah arasındaki bir yerde düzenledikleri ve genç er Cicero'nun da izlediği toplantı sırasında geçen ilginç bir olaydır. Cicero, iki düşman önderi arasındaki bu görüşmede doğruluk duygusunun egemen olduğunu, aralarındaki düşmanlık duygusunun bile ılımlı bir düzeyde kaldığını belirtmiştir. İkinci örnek ise Sulla ile baş düşmanlarından Scipio arasındaki toplantıdır: *Sutta ise Scipio ile Cales ve Teanum arasında bir yerde bir araya geldi*³⁴. *Biri soyluların seçkin gencini (Cn. Pompeius), öteki ise savaştaki bağlaşıklarını yanına alarak, yasalar ve senatonun yetkileriyle ilgili koşulları, halkın oyları ve vatandaşlık hakları konusundaki sorunlarını aralarında çözüp anlaştılar. Bu toplantıya baştan sona iyi niyet egemen olmadı, ama yine de kaba güçten ve tehlikeden uzaktı. Oysa Cicero elçi olarak Mutina'ya gidecek olursa, Antonius ona toplantı için olanak bile vermeyecek, yanına gelir gelmez onun gırtlığına sarılacaktır.*

Cicero'nun *Philippicae* söylevlerinde Sulla'ya son değinmesi bir karşılaştırma amacı için değil de, iç savaşlarda yeni kazananlara genelde *supplicatio* yapılmadığını belirtmek içindir (*PhiL*, XIV, 23): *Sulla konsül iken iç savaşa önderlik etmiştir; lejyonlarını Roma kentine getirip istediklerini kentten kovmuş, öldürebildiklerini öldürmüştür. Ona 'supplicatio' yapıldığı konusunda bir söylenti bile yoktur.* Oysa M.Antonius'u Mutina'da yenen konsül C.Pansa ve A.Hirtius'la C.Caesar Octavianus için *supplicatio* düzenleme önerisini senato genel eğilimi göz önünde tutarak geri çevirebilir. Çünkü *supplicatio* ancak iç değil dış düşmana karşı utku kazananlara düzenlenmektedir, senato Antonius'u yenenler için *supplicatio* kararını onaylarsa (Cicero'ya göre onaylamalıdır), Antonius'un vatan haini olduğu kanıtlanmış olacaktır (*Phil.*, XIV, 24).

Bütün bunlardan bizce çıkarılması gereken sonuç şudur: Başlangıçta (İ.ö.84-78) Cn.Pompeius ve Cicero, aynı *eques* sınıfından olmalarına karşın, ayrı siyasal kutupların insanlarıydı. Biri, acımasız bir diktatörü ordusuyla, savaş alanındaki yengileriyle destekleyip ayakta tutarken, öbürü aynı diktatöre ve yönetimine karşı savunmalar üstlenen, onun acımasızlığını ve haksızlıklarını yargı organlarında ince bir biçimde yüzlerine vuran ve herkese duyuran başka bir kahramandı.

³⁴ Plutarkhos, *Sulla*, XXVIII, 1

Büyük bir tehlike devleti tehdit ettiğinde ya da dış düşmana karşı kazanılan büyük bir başarıdan sonra, din adamlarının önerileri üzerine, halkın, özellikle de kadınların dua etmeleri için, senatoca kararlaştırılan resmi tapım töreni..